LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

3856

"Jag ska till kvarn".

"Bär dej inte dumt åt. Du vet vad det är för en dag!"

"Ah," sa Anders och körde ändå, men på vägen bla dä inte bättre än han valt och fick köra tomme hem. Sen den dagen hände det aldrig att han tog ut och körde eller gjorde något annat förbjudet arbete de dagarna.

Småland
Sunnerbo
Ohnsjö
upps. 1932

3856
upps. av Hermansson
efter Lars Johansson
Born Anders Johansson
född 1880 i Ohnsjö

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
J. b. 46

Förr höll man strängt på att man skulle gå och lägga sig vid dagsljus vårfrudasafton. Tranan bar ljus i säng, sa man. Men vad det egentligen skulle betyda, det kan jag inte reda. Men det var en gammal sed, och så ansåg man, att vårfrudan var den första sommardagen.

Vårfrudags-sed.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

J:647
Fem

Rulla sig i hörlandet för att få lång hör.

Farfar och farmor talte om, att man skulle ut och rulla sig naken i hörlandet skärtorsdag, eller om det var påskaafton, en av de dagarna var det, för att få lång och bra hör.

Ståhle påstår, att det var en käring, som bodde tätt vid hans stuga, som gjorde det. Maria hette hon och bodde på torpet Granhult. Hon var ute näken i hörlandet och trillade. Och ju längre man trillade, ju bättre var det naturligtvis, ju längre blev linet.

3856

Emil Sundström Hemjö s:n 1932

Uppt. O. Lövander M. Larsson Bor. hos J. Johansson f. 1860 i Hemjö

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

J:a 48

Lussenatten.

Lussenatten är årets längsta natt. Då stod kvarnen stilla, så den natten gick det inte att få malet. På senare tid ha de börjat klä ut sej och springa omkring och skråla, men det gjorde de inte i början av mitt minne.

ACC. NR. 270 3890

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

Fic 49

Landskap: Ångermanland Upptecknat av: Alexander Karlsson

Härad: Ångermanlo Adress:

Socken: Obmsjö Berättat av Ola Johansson

Uppteckningsår: 1932 Född år 1865 i Obmsjö

Uppteckningen rör Jul och julfirande.

Till jul skulle all tröskning vara gjord, helst ett par tre veckor före jul. På julaftons förmiddag gjordes det fint i stugan. Det vill säja skurningen skulle vara undanstökad liksom slakt, bak, ljusstöpning och brygd. Renhållningen har blivit bättre på senare tider, det vill jag bara lova. Förr i världen , när man bara skurade till högtiderna, kunde det hända, att man tog in mökebåren från lagårn och satte mitt på golvet. Sen var det att slå ut ett par spannar vatten och blöta opp smutsen, och sen kunde man bära ut både en och två bärar smuts. Det har jag inte sett, men farmor har talat om det. Man skurade med björkekåstar och

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
50

sand och framme vid spisen fanns det en liten lucka i golvet, skuregluggen, där man sopade ner skurvattnet. Sköljde och torkade gjorde man med vitmossa. På sina håll la man in halm omedelbart efter skurningen, för att golvet skulle hålla sej rent till julen och den togs sedan ut på julafton, då golvet i stället beströddes med finhackat granris.

På julaftons förmiddag hängdes en stor, vit drälldduk opp i taket, och i mitten av denna stora en mindre, kulört blommig sidenduk med fransar. I båda dukarna fästes äpplen och grannlåt, som man kunde ha. Vi brukade vira julakronor av stältråd, klädd med vita domestikband, klippta i fransar, så det såg ut som rimfrost, och i julakronan sattes hemmastöpta ljus.

3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
51

På julaftons förmiddag skulle också fåglarna ha sin julkärve. Ibland hängdes det ut ett par tre stycken. Ju renare fåglarna gjorde kärven, dess sämre blev skörden, sa man ibland.

En del högg julgranar och satte vid förstudörren. Ja, så hackade man stora högar med granris och strödde på dyngan, och likaså inne i huset, som jag redan sagt. Men sedan bla dä också jul! Jag tror det var mycket mer högtid och stämning över julen än vad det nu är.

Vid ett- eller två-tiden doppades det i grytan och då skulle alla vara tvättade och helgdagsklädda. Badade gjorde man antingen i köket eller i brygghuset. Då rullade man in ett stort bykekar på golvet och fyllde det med varmt vatten. Först

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

52

badade far, för han var vanligen först i ordning, och sen badade de andra efter som de fick tid. Samma vatten användes, och det skulle inte släs ut förrän tredjedag jul.

Julaftonen fick också kreaturen bättre foder, vanligen av det bästa höet och bröd temä ibland. På julakvällen efter vattningen skulle de ha ärthalm, som hade sparats just för detta ändamål. Det skulle de ha för att under året hänga ihop som ärtahalm, det vill säja de skulle följas åt, så att ingen gick vilse under sommarbetet.

Julnatten kunde djuren tala sa de. Kon sa:

"Ger du mej tistel /mjölktistel/, så ger jag dej mjölk, och ju snålare du är med tistel, ju snälare är jag med mjölk."

3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

53

Aron, bror min, tjänade hos en bonde i Tjuvarp, och vid slåttern brydde han sej inte om tistlarna utan slängde undan dem.

"Är du förvillader, pajk!" sa bonden,"ska du slängabort tistlarna."

"Ja, de äta ju dom inte," sa Aron.

"Jo, å dä blir så möe mjölk å dom, förstår du," sa bonden.

Till jul ville alla ha någon ny klädespersedel, om det så inte var annat än ett par strumpor. Den som inte fick något, "fick hänga på julakroken," sa man.

Alla barnen skulle ha var sin julhög, som låg kvar under

3856 LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

hela julen. Gudmor brukade skicka kakor, stora allt efter som hon var snål till, och överst på högen låg vanligen äggaringar.

Hela julnatten skulle julljuset skina på julmaten för att den skulle bli drygare.

ACC. NR. 3256

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fr 55

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Ch. Brandt

Härad: Sunnerbo *Adress:*

Socken: Ohnesjö *Berättat av* Gustaf Johansson

Uppteckningsår: 1932 *Född år* 1860 *i* Ohnesjö

Uppteckningen rör Julhalm på golvet.

De enda ställen, där jag sett julhalm inlagd på golvet, är hos Kalles i Byholma och i Fiskarestugan. Det är ett torp, där farfars far bodde. Han hette Fiskare, och efter honom fick stugan namn. Farfar flyttade hit 1808. Första gången var jag med farfar till Fiskarestugan. Det var en liten, grå och laj stuga med en fyrkant till dörr och en hög tröskel. Jag var så liten, så jag blev hängande med skrevet på tröskeln, när jag skulle över. Där hade de som sagt julahalm på golvet. Det vete Herren i himlen hur det kunde gå att de inte satte eld på sej. De eldade i en öppen spis med graneknajgar, som sprakade och smitte i halmen.

Trettondagen skulle halmen ut och strös på åkrar-

FOLKMINNESARKIV 3856

na, för att det skulle bli god gröda under det kommande året. Då var den söndersmulad till boss, för kanveta där hade de hela julen legat och kulltat och lekt sina lekar.

ACC. NR. 3856

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

J:a 57

Landskap: Småland Upptecknat av:

Härad: Sunnerbo Adress:

Socken: Ohusjö Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Jullekar.

En kan bara inte komma ihåg alla jullekar som ungdomen roade sej med på julagillena. En kallades att "ta julapyttan". Då vred de ihop en halmsudd, så att den liknade en docka, och sen var det att lägga sej på golvet, sätta julapyttan strax bakom huvudet och försöka ta henne med fötterna. Det kunde se befängt tokigt ut, när de låg där på golvet och kravlade och klippte med benen.

"Ta julapyttan"

En annan lek var "Gå under hammarskaftet". Då tog man en hammare och fattade med båda händerna om huvudet och sen tog man spjärn med skaftet mot en vägg ända nere vid golvet. Sen gällde det att utan att släppa taget gå med huvudet under hammarskaftet. Jag vill lova, att det var inte så lätt.

"Gå under hammarskaftet"

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
58

Halmen var hal, så en slant undan, och det fordrades rätt goda krafter att stå lutad mot hammaren, medan man kröp under. Man fick bara röra vid golvet med tåspetsarna och hammarskaftet.

"Krypa te månen."

Ja, så var det "Krypa te månen." Då fäste man en töm i ryggåsen så att den hängde ner i två stjälkar ungefär en dm. över golvet. I vardera änden gjordes en ögla. Så la man sej på magen, stack in fötterna i öglorna och sen gällde det att gå baklänges på händerna. Då sköt benen rätt opp i vädret, och hade man då inte styrsel i kroppen, snurrade man runt och slog pladask i golvet till stor glädje för alla, som tittade på.

"Dra kattstrupe".

"Dra kattstrupe"gick till på det viset, att två personer satte sej på golvet med fötterna mot varandra. Så lades en töm om nackarna på dem och sen gällde det att dra och streta och se, vem som var nackastyvast. Man fick inte hjälpa

med händerna.

Att "dra kavle" gick till på ungefär samma sätt, "Dra kavle" men i stället för töm hade man en käpp, som båda höll i, och sen gällde det att dra opp motståndaren.

3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
p. 60

Julaljuset.

Julaljuset ska brinna hela julnatten, det är en sed som vi håller på än. Det säjs, att vid midnatt delar ljuset sej i två lågor. Julaljuset fick inte brinna ut alldeles, utan man tog vara på bitarna. De användes som botemedel, t.ex. att smörja på kornas juver, om de blev sårigа, och det medlet kan allt va bra än.

ACC. NR. 3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9: 61

Landskap: ..... *Upptecknat av:* .....

Härad: ..... *Adress:* .....

Socken: ..... *Berättat av* .....

Uppteckningsår: ..... *Född år* ..... *i* .....

Uppteckningen rör Anders på Läppen går årsgång, men får en örfil, så hatten ryker av honom.

En julakväll skulle Anders på Läppen och några gubbar till gå årsgång. De va lite supna allihop och kände sej vådligt djärva. När de kom till kyrkan och skulle se in, skrek Anders:

"Hopp så dä ryker
å sen så dä fnyker!"

Men i detsamma fick han en örfil, så hatten ramlade av honom. Men då blev gubbarna rädda och började springa.

"Vänta lite, så jag får rätt på min hatt!" skrek Anders. Nej tack du, han fick inte fatt på den, men juldagen

223 3856 LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

låg den på kyrkogården.

Nej, det går inte att gäckas med högre makter, det vill jag påstå. Att det låg något bakom årsgången är jag alldeles säker på, för det har en hört så mycket om.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
Nr 63

3856

Smålands Summerbo hd Odensjö sn
Upptecknad år 1922

Upptecknare O. Brandström
A. Larsson
Berättare Offe Johansson
Född i Abb i Odensjö

Springa hem från julottan.

Så fort julottan var slut och en kommit ut på kyrkbacken, var det att lägga benen på ryggen och springa, för den som först kom hem, fick först inbärgat. Jag har varit med far och sprungit, så jag trodde jag skullle tappa andan. När en så kom hem, var det att ta fram bössan och lossa ett skott, för visa, att en va hemma. Det kunde en stå ute på gården och höra, hur det small än i den gården och än i den, och då visste man, att nu var de hemkomna.

3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
J:a 64

"Skätta skater" juladagen.

Juladagen sa alltid farmor:

"Nu pojkar ska vi ut och skätta skater, så blir ni så kvicka till året," och så gav vi oss ut att springa. Hon var rätt så kravig gumman och lätt på foten, så hon fick oss att springa ordentligt. Juldagen börja skatorna bygga sitt bo, som jag berättade hindans.

Annars skulle man inte gå någonstans juldagen. Det var inte passande, utan när en kommit från kyrkan var det att äta lite och sen gick man och la sej.

3856

65
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jie

Majträd.

Majträd.

Det första majträdet som vi hade här oppe i Torarp var den vi hade 1877 och det var farfar som förestod arbetet. Den gjordes efter herrskapet Lemkens i Skeen modell.

"Vi ska göra den likadan," sa gubben,"och om den inte blir lika fin kan ingen det hjälpa."

Det året var den väl inte mer än en 15 alnar lång. Den bestod av en granstång, som skalades helt och hållet, och i toppen sattes en tupp. Jag har kvar en tupp, som vi gjorde i början på 1880-talet. Han har legat ute i bon i åtminstone 30 år, och jag hade glömt av att han fanns, men så häromdan höll han på ramla ner i skallen på mej, så då gjorde han sej påmint. Den är utsågad i trä,

se foto i bildarkivet!

66
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ja, herrarna kan få se den, om så önskas. En fyra alnar från marken sattes de första kronorna. De skulle sitta så högt, att en langer karl inte kunde plocka ner dom, hette det. Från fyra håll , vinkelrätt mot varandra borrades hål i stången, och i dem sattes det in stakar, ungefär 15 tum långa. De pekade rakt ut /vinkelrätt mot stången/ och ute i ändarna på dem sattes det andra stakar, ungefär en aln långa, och de pekade rakt opp. På dessa fästades kronorna, två och två över varandra. Stommen gjordes av videslyor,som böjdes i båge, och kläddes med kulört papper. Det var alltså åtta kronor nertill,två och två över varandra åt fyra håll. Ett stycke längre opp på stången placerades åtta kronor till på samma sätt, men de stakarna var något kortare. Stången kläddes med ris, som bands fast med snöre så, att riset

Skriv endast på denna sida!

67
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vette neråt. Hela stången från toppen till de nedersta kronorna kläddes, men nedanför var stammen barskalad. Stakarna, på vilka kronorna satt, kläddes med småris och blommor, och kronorna gjordes, som sagt, av kulört papper.

Den stången stod några år, men så ett år kom vi ungdomar överens om, att vi skulle ha ett nytt majträd. Vi var en åtta, tie pojkar och vi sa:

"Nu gå vi ut och leta efter ett lämpligt majträ, och när vi finner ett, så tar vi det,rätt på vems mark det står."

Vi gick först ner i vår skog, men där fanns inget som var högt nog. Sen gick vi rakt in åt det värsta illhärje,så det var svårt bara för en snok att ta sej fram. Långt inne i obygden

68
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hittade vi en stor gran, som vi tyckte passa. Den fällde vi och - dumt nog - skalade, för vi trodde att hon skulle bli lättare, om barken kom bort. Men hon blev hal som en ål, så det var mest lögn att handskas med henne, och vi måste ju bära, för att köra kunde det inte bli frågan om. Men vi knekade i alla fall hem med vår gran - hon var mellan 20 och 25 alnar lång - . Hon var så bekig och dan, men det var bara bra, för all klädseln fäste så bra, så det har aldrig setat så bra som det året. Så var det några gamla och vana timmerkärar som hjälpte oss att resa opp henne, annars hade det nog inte lyckats för oss.

På midsommaraftonen dansades det och söps och slogs. Här var så mycket folk, så hela gärdet var fullt. En hel del var

3856

69
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ju ena rediga snölar och ville bara slåss. Två råkade ihop nere i vandringen i vår lagård. Där hade far lagt opp ljustrelyktan i taket, och som den ene lyfte näven för att slå till, rev han ner lyktan så den föll i skallen på dom. Då blev de rädda och sprang ut.

Sen fick majstången stå till nästa år. Prydnaderna satt ju på en tid, men när snörena brast, blåste grannlåten ner. Nästa midsommarafton togs stången ner och smyckades på nytt.

-231- 3856

70
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3856

71
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Plocka midsommarkvast till botemedel mot kreaturens sjukdomar.

Midsommarnatten före kl. 12 ska en plocka en kvast av alla sorters blommor och växter, men bara en av varje sort. Den ska en sedan gömma, och om kreaturen blir sjuka under året, ska en ge dom lite av den kvasten. Det gjorde alltid mor.

3856 -233-

72
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

<u>När Vår Herre skapade Skåne och fan skapade Småland.</u>

Här fanns en liten roliger gubbe, som hette Petter Kornelius. När de byggde järnvägen här, var det ett arbetslag med skåningar och de skällde på Småland, så ofta de kom åt. En gång kom Petter Kornelius förbi, och då sa de:

"Dä va tusan jäklar vad Småland är för ett skitland!"

"Jaha, dä ä dä," sa Petter.

"Då ä dä annat nere i Skåne!"

"Jaha, dä ä dä," sa Petter på sin roliga dialekt. "Men vet I varför Småland ä sådant dä ä?"

"Nä-e."

"Jo, när Vår Herre skapte jorden kom faen å velle skapa mä. Ja, dä skulle han då få. Så skapte de var sin bit och sen

3856 -234-

73
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

träffades de för att språkas vid. Då hade vår Herre skapat bördiga slätter och feta åkrar, och det blev Skåne. Men faen hade skapat steniga enebackar och mossar och moras, och det blev Småland. Men så sa vår Herre: "Det var farligt dåligt skapt av dej. Nu vet jag ingen annan råd, än att jag får skapa folket i Småland och du i Skåne, för att jämna ut det. Därför ä smålänningarna skapta av vår Herre, men skåningarna ä sånna de ä, för de ä skapta uttå faen. Adjö!"

"Hör du vänta!" skrek skåningarna efter honom.

"Nej, jag hör inte på det örat," sa Petter Kornelius. Han stod själv här på gården och berättade det för mej.

ACC. NR. 3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... *Upptecknat av:* .....

Härad: ..... *Adress:* .....

Socken: ..... *Berättat av* .....

Uppteckningsår: ..... *Född år* ..... *i* .....

Uppteckningen rör Visor och visfragment.

Jag minns en gammal visa, som jag aldrig hört någon annan än far min sjunga.

En ser på den,
en ann´på den,
på mig ser icke en.
En annan haver tio män,
men jag har icke en.

Jag tycker att jag är så god
och flitig vid mitt hjul
och när jag nyss vid spegeln stod
jag synt es ej så ful.

Skriv endast på denna sida!

-236-3856

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Andra haver mera vett
och skönhet och behag.
Är då mitt ansikte så lett,
eller vad ont gör jag?

Ja, så var det en vers till, men den minns jag inte, så att jag kan ra´sätta den. När far stod här i stugan och snickade brukade grannens dotter komma in och ställa sej och titta på. Men det tyckte han inte om, utan då började han alltid sjunga:

"En ser på den, en ann´på den
på mig ser inte en."

Då la hon alltid höften mot dörren och sköt opp den och snörpte i väg, för hon var inte så rysligt grann hon heller.

"Kan du inte låta bli att sjunga den där visan när hon är här," sa mor.

"Å, jag har väl rätt att sjunga vad jag vill," sa far.

Skriv endast på denna sida!